

Personele Verilen Borç Para, Ücret ve Ücret Avansı Ödemelerinin Tevsik, Gelir Vergisi, Damga Vergisi, Sigorta Primi Açısından İncelenmesi

I- GİRİŞ

Şirketler çalışan personeline taleplerine bağlı olarak para ödemekte, daha sonrada ödenen bu paralar maaşlarından kesilmek veya ilgililerce geri ödenmek suretiyle borçları kapatılmaktadır. Verilen bu paralar bazı firmalarda “*avans*”, bazı firmalarda da “*borç para*” olarak tanımlanmaktadır.

Şirket bünyesinde çalışan **personele verilen borç para ve ay sonunda ödenecek ücretlerden mahsup edilmek üzere yapılan avans ödemelerinden** damga vergisi ve gelir vergisi kesintisi yapılıp yapılamayacağı konusunda uygulamada bir takım sorunlarla karşılaşmaktadır.

Bu yazımızda Hazine ve Maliye Bakanlığının konu hakkındaki görüşleri ele alınarak konuya açıklık getirilmek istenmiştir.

II- PERSONELE VERİLEN BORÇ PARA

Şirketler çeşitli gerekçelerle (özellikle çalışanlarının motivasyonu, şirkete bağlılığın arttırılması, yapılan çalışmaların ödüllendirilmesi vb.) çalışanlarına değişik menfaatler sağlamakta, avantajlar yaratmaktadır. Bunlar doğrudan prim ödemesi şeklinde olabileceği gibi, klüplere üyelik, ekstra özel hayat sağlık sigortaları vb. şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bu şekildeki avantajlardan biri de şirketlerin çalışanlarına değişik gerekçelerle (ev veya araba satın alma, kısa vadeli tüketim ihtiyaçlarının finansmanı amacıyla) borç paralar verilmektedir. Bu tür borç verme işlemlerinin mali mevzuat açısından mümkün olup olmayacağına ilişkin açıklamalarımız aşağıda yer almaktadır.

Çalışanına borç para veren şirket ile çalışanı arasında oluşan hukuki ilişki esas olarak karz akdi çerçevesinde oluşan bir ilişkidir. Borçlar Kanunu’nun 306. maddesine göre karz bir akittir ki; onunla ödünç veren, bir miktar paranın mülkiyetini ödünç alan kimseye nakleder ve ödünç alan kişi aldığı bu parayı belirli bir dönem içinde ödünç verene iade eder. Dolayısıyla bu tür borç para verme işlemlerinde şirket ile çalışan arasında ödünç para alma ve verme ilişkisi oluştuğu tartışmasızdır.

Söz konusu para alış verişini karz akdi (ödünç alma verme) dışında ancak iş avansı ile açıklamak mümkün bulunmaktadır. Ancak bu alış verişi iş avansı olarak açıklama durumunda kalındığında iş avansının belirli bir süre sonra (bu süre işle ilgili olarak genellikle kısa bir süre olur) belgeleriyle kapatılması ve bu avans dolayısıyla herhangi bir faiz veya başka bir farkın çalışandan alınmaması gerekir.

Türkiye’de ödünç para verme işleri 30.09.1983 tarih ve 90 nolu Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenmiştir. Bu kararname gereğince sadece ikrazatçılar ödünç para verebilir. Bu karnameye göre ikrazatçı; devamlı ve mutad meslek halinde, faiz veya her ne ad altında olursa olsun bir ivaz karşılığı veya ipotek almak suretiyle, ödünç para verme işleriyle uğraşan veya ödünç para verme işlerine aracılık eden ve kendilerine faaliyet izni verilen gerçek kişilerdir.

Buna göre ikrazatçılar dışında borç para verme işinin yapılması yasal olarak mümkün değildir. Bu nedenle şirketlerin çalışanlarına borç para vermesi 30.09.1983 tarih ve 90 nolu Ödünç Para Verme İşleri Hakkında

Kanun Hükümünde Kararname gereğince yasak işlemdir.

Ancak bu yasakla ilgili bir istisna bulunmaktadır. Bu istisnaya göre söz konusu Kararname'de tüzel kişilerin doğrudan veya ortak veya iştirakleri vasıtasıyla dolaylı olarak ortaklık ilişkisi içinde buldukları diğer tüzel kişilere ödünç para vermeleri ikrazat sayılmamaktadır. Dolayısıyla grup şirketlerinin kendi aralarında borçlanması bu kararnameye aykırı bir işlem olarak değerlendirilmemektedir.

90 sayılı Kanun Hükümünde Kararnameye göre ikrazatçılık yapmak üzere izin alınmadan, faiz veya her ne ad altında olursa olsun, bir ivaz karşılığı veya ipotek almak suretiyle, ödünç para verme işlemlerinin yapılması veya bu işlerin meslek ittihaz edilmesi ve Kanun Hükümünde Kararname uyarınca alınan ikrazatçılık izni iptal edildiği halde, ödünç para verme işlerine devam edilmesi, tefecilik sayılır. Tefecilik yaptığı mahkemece sabit görülenlerin işyerleri, Valiliklerce kapatılır. Tefeciler ayrıca 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezasıyla birlikte 50 bin liradan az olmamak kaydıyla, sağladıkları menfaatlerin 5 katı ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Buna göre çalışanlarına hangi gerekçe ile olursa olsun borç veren şirketler bu hükümler çerçevesinde tefeci olarak kabul edilme, haklarında yasal işlem yapılma riski ile karşı karşıyadırlar.

Çalışanlara verilen paraların **borç değil iş avansı** olarak değerlendirilmesi mümkündür. Ancak daha önce belirttiğimiz üzere iş avansı verilmesinde amaç, şirketlerin ticari faaliyetlerini idame ettirmek amacıyla çalışanlar tarafından yapılacak masrafların önceden karşılanmasıdır. Dolayısıyla verilen avansın iadesi ancak bir harcama vesikası ile kapatmak suretiyle olmalıdır. Ancak iş avansı adı altında verilen borçların daha sonra nakit olarak çalışanların maaşından kesilmesi ve bu işlemin mutad olarak yapılması personele borç para verildiğinin bir karinesidir.

Diğer yandan verilen borç paranın çalışanın maaşından kesmek suretiyle tahsil edilmesi ve bunun da avans olarak adlandırılması durumunda ise verilen bu paralar maaş avansı olarak değerlendirilir.

Personele iş akdi çerçevesinde gelecekteki **ücretlerine mahsuben verilen avanslar Gelir Vergisi Kanunu'nun 61. maddesine göre ücret olarak sayılmıştır.** Dolayısıyla ay içinde verilen ve ay sonunda personelin net maaşından kesilen maaş avansları dışında **1 aydan uzun vadeli bütün ödemeler (iş avansları hariç) ücret olarak değerlendirilmeli ve ilgili personelin bordrosuna verildiği ayda ilave edilmelidir.** Aksi takdirde yapılan ödeme bir karz akdi olarak değerlendirilip tefecilik suçlamasıyla karşı karşıya kalınabilecektir.

III- ÜCRET VE ÜCRET AVANSI

Genel anlamda ücret; bir kimseye bir iş karşılığında işveren veya üçüncü kişiler tarafından sağlanan ve para ile ödenen tutardır.

193 sayılı Gelir vergisi Kanunu'nun "Ücretin Tarifi" başlıklı 61.maddesinde ise "*Ücret; işverene tabi ve belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlar ile sağlanan ve para ile temsil edilen menfaatlerdir.*" şeklinde tanımlanmıştır.

Aynı maddede; "*ücretin ödenek, tazminat, kasa tazminatı (Mali sorumluluk tazminatı), tahsisat, zam, avans, aidat, huzur hakkı, prim, ikramiye, gider karşılığı veya başka adlar altında ödenmiş olması veya bir ortaklık münasebeti niteliğinde olmamak şartı ile kazancın belli bir yüzdesi şeklinde tayin edilmiş bulunması onun mahiyetini değiştirmez*" hükmü de yer almaktadır.

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü üzere, Gelir Vergisi Kanunu'na göre ; **personeler verilen avans, ücret olarak değerlendirilmektedir.**

IV- ÜCRET AVANSLARININ BANKADAN ÖDEME ZORUNLULUĞU

İşçilere ücret ödenmesindeki kayıt dışılığın önlenmesi bakımından, 4857 sayılı Kanun'un 32. maddesinde (5754 sayılı Kanun'un 85/1. maddesiyle) yapılan değişiklikle, **"İşverenlerin çalıştırdığı işçilerin ücret, prim, ikramiye ve bu nitelikteki her çeşit istihkakını özel olarak açılan banka hesapları vasıtasıyla ödeme zorunluluğuna tabi tutulan işverenler veya üçüncü kişiler, işçilerinin ücret, prim, ikramiye ve bu nitelikteki her çeşit istihkaklarını özel olarak açılan banka hesapları dışında ödeyemezler."** kuralı getirilmiştir. İşçilere ödenen ücret, prim, ikramiye ve bu nitelikteki her türlü istihkakın banka kanalıyla ödeme zorunluluğu 01.01.2009 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. İşçi sayısına göre belirlenen bu zorunluluk hem istihdamdaki kayıt dışılığın önlenmesinde hem de asgari ücretin altında ücret ödenmesini önlemede etkili olmuştur.

Yasa hükmüne göre ücret, prim, ikramiye ve bu nitelikteki **istihkakın** banka kanalıyla ödeme zorunluluğu bulunmakta, **istihkak (hak edilmiş ücret) niteliğine haiz olmayan ödemelerin banka kanalıyla ödeme zorunluluğu bulunmamaktadır.** Personeler verilen harcırah, yol masrafı, iş avansı, işveren tarafından işçinin muhtelif ihtiyaçları (evlenmesi, ev veya araba alması gibi) için sonraki aylardaki ücretlerden mahsup edilmek üzere verilen avanslar, istihkak yani hak edilmiş ücret kavramına kapsamına girmemektedir.

İstihkak niteliği taşımayan avans ödemelerinin banka yoluyla ödenmesi zorunluluğu olmaması için, avans ödemesinin ertesi aya ait aylığa mahsuben ya da içinde bulunulan ayın hak edilmemiş çalışmalarına yönelik yapılması gerekmektedir. Avans ödemesinin, yasalardaki gerekçelere uygun ve gerçekten avans verilmesini gerektiren makul bir gerekçenin varlığı halinde yapılması gerekir. Aksi durumda sadece ücretleri bankadan ödememek için avans yönteminin kullanılması, bankadan ödeme zorunluluğu doğmadan önce ücretlerini ay sonlarında ödeyen işyerleri için inandırıcılıktan uzak olacaktır.

İş sözleşmelerinde, **tarafarca ayın belirlenen günlerinde işçinin ücret istihkakının ay sonu beklenmeden bir kısmının işçinin talebi halinde işverence avans olarak ödenmesi kararlaştırılabilir.** Böyle bir yükümlülük gereği veya yükümlülük olmaksızın bu nevi ücret avansı ödemesi, kazanılmış (doğmuş) ücretin bir kısmının ileride mahsup edilmek üzere ay sonu maaş ödeme gününden önce ödenmesi işlemidir. Bu nitelikteki avans ödemesi, ücret istihkakının bir bölümünü oluşturduğundan ve esasen ödeme tarihine kadar hak edilen ücretin kısım kısım ödenmesinden ibaret olup, ödemeye avans mahiyeti kazandırmaz. Sayıştay Temyiz Kurulu'nun 19.11.1982 tarih ve 18247 sayılı kararı da bu yöndedir. Bu tür ücret avanslarının ödemesinin banka kanalıyla yapılması gerekmektedir.

Kanun hükmünde olmamasına rağmen, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca yayımlanan Ücret, Prim, İkramiye ve Bu Nitelikteki Her Türlü İstihkakın Bankalar Aracılığıyla Ödenmesine Dair Yönetmelik'in "İş Kanunu'na tabi olarak çalışan işçiye yapılan ödemeler" başlıklı 10. maddesinde **"İşyerleri ve işletmelerinde İş Kanunu hükümlerinin uygulandığı işverenler ile üçüncü kişiler, Türkiye genelinde çalıştırdıkları işçi sayısının en az 10 olması hâlinde, çalıştırdıkları işçiye o ay içinde yapacakları her türlü ödemenin kanunî kesintiler düşüldükten sonra kalan net tutarını, bankalar aracılığıyla ödemekle yükümlüdürler."** denilmektedir. Bu durumda kanun metninde yer almayan **"her türlü ödemenin"** ifadesinin yönetmelik de yer alması nedeniyle, **ileride ihtilafli cezalı bir durum yaratmamak ve muhasebedeki belgeleme düzeni açısından çok**

zaruri olmadıkça avanslarında banka kanalıyla ödenmesinde müşavirliğimizce önerilmektedir.

V- ÜCRET AVANS ÖDEMELERİNE GELİR VERGİSİ, DAMGA VERGİSİ VE SİGORTA PRİMİ AÇISINDAN YAKLAŞIM

A- Gelir Vergisi Açısından

Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. Maddesinde; *"Kamu idare ve müesseseleri, iktisadi kamu müesseseleri, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler aşağıdaki bentlerde sayılan ödemeleri (avans olarak ödenenler dahil) nakden veya hesaben yaptıkları sırada, istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya mecburdurlar."*Hükmüne yer verilmiştir. Aynı maddenin 1. Bendinde ise, **hizmet erbabına ödenen ücretler** ile 61. Maddede yazılı olup **ücret sayılan ödemelerden** (istisnadan faydalananlar hariç) 103 ve 104. Maddelere göre **gelir vergisi tevkifatı yapılacağı hükme bağlanmıştır.**

B- Damga Vergisi Açısından

Damga Vergisi Kanunu'nun 1. maddesinde; *"Bu Kanuna ekli (1) sayılı tabloda yazılı kağıtlar damga vergisine tabi olacağı belirtilmiştir ve yine aynı maddenin 2. bendinde "bu kanundaki kağıtlar terimi, yazılıp imzalanmak veya imza yerine geçen bir işaret konmak suretiyle düzenlenen ve herhangi bir hususu ispat veya belli etmek için ibraz edilebilecek olan belgeler ile elektronik imza kullanılmak suretiyle manyetik ortamda ve elektronik veri şeklinde oluşturulan belgeleri ifade eder."* denilmektedir.

Aynı Kanun'un 4. maddesinde *"Bir kağıdın tabi olacağı verginin tayini için o kağıdın mahiyetine bakılır ve buna göre tabloda yazılı vergisi bulunur"* hükmü yer almaktadır.

Çalışanların banka hesaplarına havale yoluyla avans ödenmesi sırasında düzenlenen banka makbuzları veya dekontları gibi ödemeyi ispat edici belgeler de mahiyetleri açısından tediye temin eden kağıt olarak kabul edilmektedir.

Kanun'a ekli (1) sayılı tablonun IV/1-b bendinde; *"maaş, ücret, gündelik, huzur hakkı, aidat, ihtisas zammı, ikramiye, yemek ve mesken bedeli, harcırah, tazminat ve benzeri her ne adla olursa olsun hizmet karşılığı alınan paralar (Ek: 5766/10-ç md.) (Yürürlük: 06.06.2008) (avans olarak ödenenler dahil) için verilen makbuzlar ile bu paraların nakden ödenmeyerek kişiler adına açılmış veya açılacak cari hesaplara nakledildiği veya emir ve havalelerine tediye olunduğu takdirde nakli veya tediye temin eden kağıtların binde 7,59 nispetinde damga vergisine tabi tutulacağı"* hükme bağlanmıştır.

Yukarıdaki Kanun hükümlerinden de anlaşılacağı gibi, şirket bünyesinde çalışan personele ay sonunda ödenecek ücretlerinden mahsup edilmek üzere yapılacak avans ödemelerine ilişkin olarak düzenlenen kağıdın 488 sayılı Kanun'a ekli (1) sayılı tablonun IV/1-b bendine göre **binde 7,59** nispetinde damga vergisine tabi tutulması gerekmektedir. **Ay sonunda ücretin ödenmesi esnasında düzenlenen kağıtlar bakımından ise, avans miktarının mahsup edilmesinden sonra kalan kısmına binde 7,59 oranında damga vergisi hesaplanması gerekmektedir.**

C- Sigorta Primi Açısından

Hak edilmemiş bir ücretin ileride hak edildiği zaman mahsubu yapılmak üzere ödenilmesi halinde avanstan söz edilir. Avans almış olan bir sigortalı, aldığı avansı karşılayacak bir süre çalışmadan herhangi bir suretle işten ayrılabilir. Bu taktirde, avans sigortalının şahsi borcu durumuna geçecektir. Esasen kanun hak edilen ücretlerden prim alınacağını hükme bağlamıştır.

Bu itibarla, avans, hak edilmemiş bir ücret olması bakımından prime tabi tutulmayacaktır. Avans ödemesi sırasında prim kesilmeyecek, avansın mahsup edilmesi halinde de hak edilen ücret tutarı üzerinden prim hesaplanacaktır.

VI- SONUÇ : TEVSİK, GELİR VERGİSİ VE DAMGA VERGİSİ AÇISINDAN YAPILMASI GEREKENLER

Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesinde; **hizmet erbabına ödenen** ücretler ile 61. maddede yazılı olup **ücret** (avans olarak ödenenler dahil) **sayılan ödemelerden** (Ücretin ödenek, tazminat, kasa tazminatı (mali sorumluluk tazminatı), tahsisat, zam, avans, aidat, huzur hakkı, prim, ikramiye, gider karşılığı veya başka adlar altında ödenmiş olması veya bir ortaklık münasebeti niteliğinde olmamak şartı ile kazancın belli bir yüzdesi şeklinde tayin edilmiş bulunması onun mahiyetini değiştirmez.) nakden veya hesaben yaptıkları sırada, istihkak sahiplerinin (istisnadan faydalananlar hariç) gelir vergilerine mahsuben 103 ve 104. maddelere göre **gelir vergisi tevkifatı yapılacağı hükme bağlanmıştır.**

Özet olarak;

- 1- Avans, hak edilmemiş bir ücret olması bakımından sigorta primine tabi tutulmayacaktır.
- 2- Gelir Vergisi Kanunu hükümlerine göre, tevkifat yapılan tutarın, ay sonunda brüt ücretlerin tamamı üzerinden tahakkuk ettirilen gelir vergisinden mahsup edilmesi mümkün olup, ay sonunda mahsup edilecek avans ödemeleri üzerinden tekrar gelir vergisi tevkifatı yapılması gerekmektedir.
- 3- Yukarıda bahsi geçen damga vergisi kanunu hükümlerine göre; avans ödemeleri nedeniyle düzenlenen kağıtların üzerinden ödenen damga vergisinin; mükerrerliği önlemek amacıyla, ay sonunda brüt ücretlerin tamamı üzerinden tahakkuk ettirilen damga vergisinden mahsup edildikten sonra kalan kısmına **binde 7,59** nispetinde damga vergisi uygulanması gerekmektedir.
- 4- Personele verilen tüm ödemelerin avans borç para da dahil banka aracılığı ile yapılması gerekmektedir.
- 5- Personele **1 aydan uzun vadeli bütün ödemeler (iş avansları hariç) ücret olarak değerlendirilmeli ve ilgili personelin bordrosuna verildiği ayda ilave edilmelidir.** Aksi takdirde yapılan ödeme bir karz akdi olarak değerlendirilip tefecilik suçlamasıyla karşı karşıya kalınabilecektir.